

Qualitative Study of Psychological-Cultural and Social Problems of Addiction to Virtual Networks and the Internet on the Marital Relations of Couples in Isfahan

- Ibrahim Mohammadi** * Master of Family Counseling, Isfahan, Iran.
- Hasan Khosh Akhlagh** Assistant Professor Islamic Azad University, Nain Branch, Isfahan, Iran.
- Elaheh Jalali** Master of Family Counseling, Isfahan, Iran.

Abstract

The aim of this study was to investigate the psychological-cultural and social problems of addiction to virtual networks and the Internet on marital relationships of couples in Isfahan. that were selected by purposive sampling. The research tool was a semi-structured interview that was saturated during the work with 14 participants (seven pairs). Interviews were recorded, transcribed, and key phrases were coded and analyzed using the Colaizzi method. psychological-cultural and social problems related to virtual networks in two classes of psychological problems (including two categories of behavioral problems and emotional-cognitive problems) and socio-cultural class (including 3 categories of lifestyle change, cultural degeneration and change of religious values) it placed. The results showed that dependence on virtual networks and the Internet causes behavioral problems including the concepts of "aggression, procrastination and impulsivity", emotional-cognitive problems including "depression, anxiety, obsessive-compulsive disorder, lack of empathy and interpersonal sensitivity", the category of change in life style includes "Internet addiction, social isolation, fashionism, job and financial problems", cultural degeneration includes " separation of values and deindividuation cultural " and the category of changing religious values includes "faltering in moral and religious values and deviation from values. Therefore, it is suggested that the

* Corresponding Author: Abcdef9697@yahoo.com

How to Cite: Mohammadi, I., Khosh Akhlagh, H., Jalali, E. (2022). Qualitative Study of Psychological-Cultural and Social Problems of Addiction to Virtual Networks and the Internet on the Marital Relations of Couples in Isfahan, *Journal of Culture of Counseling and Psychotherapy*, 13(50), 275-303.

proper use of social networks as part of life skills and premarital education be considered by counselors, psychologists and couples therapists.

Keywords: Psychological, Cultural and Social Problems, Couples, Virtual Networks.

بررسی کیفی مشکلات روان‌شناختی - فرهنگی و اجتماعی اعتیاد به شبکه‌های مجازی و اینترنت بر روی روابط زناشویی زوجین شهر اصفهان

ابراهیم محمدی * کارشناسی ارشد مشاوره خانواده، اصفهان، ایران.

حسن خوش اخلاق استادیار دانشگاه آزاد اسلامی واحد ناین، اصفهان، ایران.

الهه جلالی کارشناسی ارشد مشاوره خانواده، اصفهان، ایران.

چکیده

هدف پژوهش بررسی مشکلات روان‌شناختی - فرهنگی و اجتماعی اعتیاد به شبکه‌های مجازی و اینترنت بر روی روابط زناشویی زوجین شهر اصفهان بود که با روش نمونه‌گیری هدفمند انتخاب شدند. ابزار پژوهش مصاحبه نیمه ساختاریافته بود که در طول کار با ۱۴ نفر (هفت زوج) به مرحله اشباع رسید. مصاحبه‌ها ضبط و پیاده‌سازی و عبارات مهم با روش کلایزی کدگذاری، تحلیل و مشکلات روان‌شناختی - فرهنگی و اجتماعی مرتبط با شبکه‌های مجازی در دو طبقه مشکلات روان‌شناختی (شامل دو مقوله مشکلات رفتاری و مشکلات عاطفی - شناختی) و طبقه فرهنگی - اجتماعی (شامل ۳ مقوله تغییر در سبک زندگی، انحطاط فرهنگی و تغییر ارزش‌های مذهبی) قرار گرفت. نتایج نشان داد وابستگی به شبکه‌های مجازی و اینترنت موجب مشکلات رفتاری شامل "پرخاشگری، اهمال‌کاری و تکانشگری"، مشکلات عاطفی - شناختی شامل "افسردگی، اضطراب، وسواس فکری و عملی، فقدان همدلی و حساسیت بین فردی"، مقوله تغییر در سبک زندگی شامل "اعتیاد به اینترنت، انزوای اجتماعی، مدپرستی، مشکلات شغلی و مالی"، انحطاط فرهنگی شامل "گسست از هنجارها و فردیت باختگی فرهنگی" و مقوله تغییر ارزش‌های مذهبی شامل "تزلزل در ارزش‌های اخلاقی و مذهبی و انحراف از ارزش‌ها می‌گردد. لذا پیشنهاد می‌شود

استفاده درست از شبکه‌های اجتماعی به‌عنوان بخشی از مهارت‌های زندگی و آموزش پیش از ازدواج موردتوجه مشاوران، روان‌شناسان و زوج درمانگران قرار گیرد.

کلیدواژه‌ها: مشکلات روان‌شناختی، فرهنگی و اجتماعی، زوجین، شبکه‌های مجازی.

مقدمه

شبکه‌های اجتماعی مجازی همچون: تلگرام، اینستاگرام، فیس‌بوک، واتساپ و مانند این‌ها امروزه مورد استفاده بسیاری از افراد دنیا بوده و به‌طور چشمگیری گسترش یافته است (تانگ و کوه^۱، ۲۰۱۷). با دگرگون شدن بسترهای زندگی اجتماعی و خانوادگی در عصر حاضر، نمی‌توان از نقش فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی از جمله اینترنت و شبکه‌های اجتماعی مجازی بر روابط درون خانوادگی و سبک زندگی افراد غافل ماند. چرا که حضور و فعالیت در اینترنت و فضای مجازی به یکی از نیازهای روزانه افراد جامعه مبدل شده است (نخشی پور و ابراهیم پور، ۱۳۹۷). اینترنت به‌عنوان ابزاری که ردپای آن در جای‌جای زندگی ما دیده می‌شود، به جزئی جدایی‌ناپذیر از زندگی بشر بدل شده است. همانند سایر تکنولوژی‌ها، این تکنولوژی نیز از سوءاستفاده و یا استفاده‌ی ناصحیح مصون نیست (خانجانی، قنبری و نعیمی، ۱۳۹۸). استفاده از این ابزارها به‌مرور زمان می‌تواند وابستگی و اعتیاد به اینترنت را در پی داشته باشد و حتی سبب تشدید اختلال‌هایی مانند اضطراب و افسردگی شود (سلیمی، حاجی‌علیزاده، عامری سیاهویی، و بهدوست، ۱۴۰۰). امروزه با آسان شدن برقراری ارتباط از طریق تلفن و نمابر و اینترنت دیگر زحمت دیدارها و ملاقات‌هایی که در گذشته منشأ تبلور احساسات و عواطف بین افراد می‌شد کم شده است و این محدودیتی است که ابزارهای ارتباطی (رسانه‌ها) در جامعه ایجاد نموده‌اند. رسانه‌ها به‌مرور به درون خانواده راه می‌یابند و بر ساخت آن تأثیر می‌گذارند (ایمان زاده، ۱۳۹۷).

همه‌گیر شدن عضویت و فعالیت در شبکه‌های اجتماعی، این نگرانی به وجود آورده که شبکه‌های اجتماعی موجب می‌شوند کاربران دچار استفاده بی‌رویه از فضای مجازی شوند و به‌مرور از ارتباطات فضای واقعی دور شوند. این وضعیت ممکن است روابط آن‌ها با افراد نزدیک خود، از جمله ارتباط درون خانواده را در سطوح مختلف تحت تأثیر منفی قرار دهد (رضایی و پور جبلی، ۱۳۹۷).

تغییرات محسوس در نقش‌ها و تکالیف و انتظارات افراد در خانواده‌ها نشانگر این است که ورود رسانه‌ها بر فرهنگ و ارزش‌ها و هنجارهای موجود تأثیر گذاشته است. ورود رسانه‌ها، انتظارات نقش‌ها را در خانواده دگرگون نموده است (کارر و اکدامیر^۱، ۲۰۱۹) و احتمال کاهش ارتباطات خانوادگی و تضعیف روابط صمیمی و تعاملات اعضای خانواده را در پی خواهد داشت. امروزه، استفاده از اینترنت و حضور در فضای مجازی، زندگی روزانه و روش‌ها و تعاملات انسان‌ها برای اجتماعی شدن را توسط شبکه‌های اجتماعی درهم نوردیده و آن را دستخوش تغییر و تحولاتی گسترده نموده است (دترز و ماتیاس^۲، ۲۰۱۳). لذا علی‌رغم خدماتی که این شبکه‌ها در زمینه اطلاع‌رسانی و تسهیلات ارتباطی فراهم نموده‌اند، آسیب‌هایی نیز با خود به همراه داشته‌اند (الجوما، القوداه، آلبورسان، بخیت، عبدالجبار^۳، ۲۰۱۶؛ اداکی و سیکینکی^۴، ۲۰۱۷). پژوهش‌های زیادی نشان می‌دهد به موازات این همه‌گیر شدن اینترنت، استفاده‌ی بیش‌ازحد از آن می‌تواند به مشکلاتی شبیه اعتیاد و وابستگی منجر شود (ترووالا، گریفیس، رنولدسون و کاس^۵، ۲۰۲۱) به گونه‌ای که حتی اعتیاد به اینترنت به‌عنوان بیماری همه‌گیر قرن ۲۱ تعریف شده است (هان، تان، لی، لی، ماهندران^۶، ۲۰۲۱). یانگ (۱۹۹۸) از اولین افرادی بود که به مفهوم سازی اعتیاد به اینترنت پرداخت. راهنمای تشخیصی و آماری اختلالات روانی؛ ویراست پنجم^۷ اعتیاد به اینترنت را الگویی از استفاده دانسته که با حالات ناخوشایند درونی از جمله تحمل علائم ترک، تمایل مداوم برای کنترل رفتار، صرف وقت قابل توجه برای امور مرتبط به اینترنت، عصبانیت، پرخاشگری و هیجان همراه است (عینی پور، بیات و پاشنگ، ۱۴۰۰). اعتیاد به اینترنت به‌عنوان اشتغال بیش از حد یا کنترل ضعیف و نیز فشار

1. Karaer, Y., & Akdemir, D
2. Deters. G, And Matthias. R.
3. Aljomaa, S. S., Qudah, M. F. A., Albursan, I. S., Bakhiet, S. F., & Abduljabbar, A. S.
4. Odaci, H., & Çikriki, Ö
4. Throuvala. M.A, Griffiths. M.D, Rennoldson. & Kuss. D.J.
5. Han, M., Tan, X. Y., Lee, R., Lee, J. K., & Mahendran, R
6. Diagnostic And Statistical Manual Of Disorders Mental

یا رفتارهای مربوط به استفاده از اینترنت یا وسایل اینترنتی تعریف می‌شود که باعث اختلال و پریشانی می‌شود (هو، ونگ، ونگ و هو^۱، ۲۰۲۱).

از جمله این آسیب‌ها می‌توان به کاهش ارتباط میان اعضای خانواده (خسروی و علیزاده صحرايي، ۱۳۹۰؛ سواری، ۱۳۹۲؛ پاک خصال، سیف‌اللهی و میرزائی، ۱۳۹۸) غفلت زن و شوهر از یکدیگر (روبرتز و دیوید^۲، ۲۰۱۶) بروز اختلافات میان زوجین (فاکس، اوسبورن و واربر^۳، ۲۰۱۴)، تسهیل ارتباط با جنس مخالف، نقض حریم شخصی (مارکز^۴، ۲۰۱۱)، افزایش روابط فرازناشویی (دروین، میلر و دیبل^۵، ۲۰۱۴؛ ریدگوی، و کلایتون^۶، ۲۰۱۶؛ کراونز، لکی و وایتینگ^۷، ۲۰۱۳؛ کمالجو، نریمانی، عطادخت و ابوالقاسمی، ۱۳۹۵)، اشاعه فحشا و بی‌بندوباری، هرزه‌نگاری، تهدید بنیان خانواده (کمالجو، نریمانی، عطادخت و ابوالقاسمی، ۱۳۹۵)، کاهش رضایت زناشویی (روبرتز و دیوید، ۲۰۱۶؛ نورتروپ و اسمیت، ۲۰۱۶؛ کلایتون، ناگورنی و اسمیت^۸، ۲۰۱۳؛ ولنزوئلا، هالپرن و کاتز^۹، ۲۰۱۴)، تضعیف خانواده به منزله مرجع و کاهش ارتباط والدین با فرزندان (حاج محمدی و حاج محمدی، ۱۳۹۷)، افزایش طلاق (کلایتون، ناگورنی و اسمیت، ۲۰۱۳؛ ولنزوئلا، هالپرن و کاتز، ۲۰۱۴)؛ آسیب روانی (وربک، بوکتینگ، بیجرس، میژر، ون پامپوس و همکاران،^{۱۰} ۲۰۱۹) و مانند این‌ها اشاره کرد به گونه‌ای که باعث ایجاد مشکلات بین فردی و مداخله در امور و انجام وظایف خانوادگی، شغلی و تحصیلی، ایجاد اختلالات رفتاری و شخصیتی، وابستگی به شبکه‌ها و غفلت از دیگر جنبه‌های زندگی می‌گردد. حجم رو به رشد تحقیقات صورت گرفته پیرامون مبحث اعتیاد به اینترنت،

1. Hu, Y. Y., Wang, P., Wang, X. Q., & Hu, T. Q
2. Roberts, J. A., & David, M. E
3. Fox, J., Osborn, J. L., & Warber, K. M
4. Marks, Stephen R
5. Drouin, M., Miller, D. A., & Dibble, J. L
6. Ridgway J.L., Clayton Rb
7. Cravens J.D, Leckie Kr, Whiting J.B
8. Clayton Rb, Nagurney A, Smith Jr
9. Valenzuela, S., Halpern, D., & Katz, J. E
10. Verbeek, T., Bockting, C. L. H., Beijers, C., Meijer, J. L., Van Pampus, M. G & et al

نشان‌دهنده آن است که این اختلال نوعی اختلال روان‌شناختی- اجتماعی است و از مشخصه‌های آن، تحمل، علائم کناره‌گیری، اختلالات عاطفی، و ازهم‌گسیختگی روابط اجتماعی است (کریمی جوهنی، ایمانی زراعتکار و عباسی، ۱۳۹۹). مطالعات انجام‌گرفته در حوزه‌ی استفاده از اینترنت و تأثیرات روان‌شناختی مثبت و منفی آن نتایج متفاوتی را نشان می‌دهد. از جمله تأثیرات روان‌شناختی منفی و مخرب آن می‌توان به افسردگی، بازداری اجتماعی و سطوح پایین‌تر تفاهم و دوست‌داشتنی بودن و رابطه‌ی مثبت آن با احساس تنهایی اشاره کرد که این موارد با عواطف منفی و کاهش رضایت از زندگی همراه هستند (شاملی، معتمدی و برجعلی، ۱۳۹۷). همچنین اعتیاد به اینترنت به‌طور قابل توجهی با برخی از اختلالات روان‌پزشکی مانند سوء‌مصرف الکل، کمبود توجه و بیش‌فعالی، افسردگی و اضطراب همراه است (عسکریان، شاکری، شاکری و جمالی، ۱۳۹۸)..

افراد معتاد به فضای مجازی افرادی کمرو، خجالتی و تنها هستند که در آنان افسردگی (کینگ^۱، ۱۹۹۶؛ کیم، ریو، چون، یین، چوی و همکاران^۲، ۲۰۱۴) اضطراب، خودبیمارانگاری، وسواس، حساسیت بین فردی، پرخاشگری، پارانوئا، فوبیا و روان‌پریشی (علوی، مراثی، جنتی فرد و حقیقی، ۱۳۸۹) شیوع بیشتری دارد و بر سلامت روان (مسیح و پاجکومار^۳، ۲۰۱۹) تأثیری منفی دارد. در این راستا پژوهش‌ها نشان داده است که استفاده از اینترنت باعث کاهش ارتباط بین فرد و خانواده‌اش (کوین و اسمیت^۴، ۲۰۱۰)، افزایش افسردگی (کوین و اسمیت، ۲۰۱۰؛ یانگ، فو، چن، هسیه و لین^۵، ۲۰۱۹؛ لای، مک، واتانابه، جونگ، کیم و همکاران^۶، ۲۰۱۵)، استرس (فنگ، ما و زونگ^۷، ۲۰۱۹) استرس اجتماعی و کاهش بهزیستی روان‌شناختی (لای و همکاران، ۲۰۱۵) می‌شود و میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی، با کیفیت زندگی زناشویی و شادی همسران همبستگی

1. King. S.A.
2. Kim, K., Ryu, E., Chon, M.Y., Yeun, E. J., Choi, S. Y & et al
3. Masih J, Rajkumar. R
4. Kevin, P. B., & Smith, L. B
5. Yang S-Y, Fu S-H, Chen K-L, Hsieh P-L, Lin P-H
6. Lai, C. M., Mak, K. K., Watanabe, H., Jeong, J., Kim, D & et al.
7. Feng Y, Ma Y & Zhong Q

منفی و با تجربه یک رابطه مشکل‌دار و فکر کردن در مورد طلاق همبستگی مثبت دارد (والنزواتلا^۱، ۲۰۱۴).

مطالعات نشان داده است هرچه میزان استفاده از شبکه‌های مجازی در فضای خانواده بیشتر باشد، تعاملات خانواده کاهش می‌یابد و سرمایه اجتماعی پیوندی در خانواده روبه‌زوال می‌رود (مک دانیل، دروینو کرونز، ۲۰۱۷). استفاده بیش‌ازحد از فضای مجازی اغلب با از دست دادن زمان و وظایف مهم همراه است از آنجا که زندگی زناشویی باعث ایجاد وظایف متعدد در ابعاد مختلف از جمله فعالیت‌های اقتصادی، مراودات عاطفی، مراقبت از همسر و فرزندان و توجه به سلامت روانی و جسمانی، برای زوج‌ها می‌شود، لذا اختصاص زمان بیش‌ازحد به فضای مجازی باعث تغییر سبک زندگی زوجین شده و زمینه رفتار انحرافی و عدم تعهد به وظایف زندگی زناشویی و شغلی (دیویس و اندلار^۲، ۲۰۰۱) عدم توجه به اعضای خانواده و نادیده گرفتن خانواده و دوستان (بوید و الیسون، ۲۰۰۷) را برای فرد مهیا می‌کند. تأثیر فضای مجازی بر مسائل اقتصادی خانواده نیز نامطلوب است، و می‌تواند در تغییر سبک زندگی و گرایش به تجمل‌گرایی و به خرید کالاهای لوکس، افزایش هزینه‌ها اینترنتی و ... اثرگذار باشد (پاک خصال، سیف الهی و میرزایی، ۱۳۹۸).

بر اساس یافته‌های عبدالرحمانی، حسین پور و بشیری (۱۳۹۷) محتوای شبکه‌های اجتماعی در تبلیغ سبک زندگی غربی، اطلاع‌رسانی نامطلوب، ترویج بی‌بندوباری، کم‌رنگ کردن ارزش‌های مذهبی و تضعیف نظارت خانوادگی تأثیر داشته است. در فرایند تغییر ارزش‌ها، اثرات ماهیتی و رسانه‌ای فضای مجازی ارزش‌های متفاوتی چون فرهنگ برهنگی، مصرف‌گرایی و مدگرایی، تجمل‌پرستی و حس هم ذات‌پنداری را ترویج می‌کند و بینندگان هم برای عقب‌نماندن از ارزش‌های ارائه‌شده، آن‌ها را به‌صورت عادت در خود درونی کرده و با خود همراه می‌کنند. لذا تضعیف ارزش‌ها در خانواده فرد را در مسیر آسیب‌ها در رابطه زناشویی قرار می‌دهد (منادی ۱۳۸۵).

---

1. Valenzuela, S

2. Davis, D., & Endlar, L. D

در خانواده رسانه‌های مجازی بنا بر ماهیت خود، موجب رشد فرد گرایی شده‌اند و فرصت‌های لازم برای رشد هویت با ثبات را از بین می‌برند. همچنین جاذبه‌های این رسانه‌ها موجب می‌شود افراد بیشتر وقت خود را در فضای مجازی سپری کنند. این روند، پیوندهای اصیل خانوادگی و اجتماعی را نابود می‌کند. هویت شکنی، تغییر اخلاق، بی‌اهمیت شدن ارزش‌ها و روابط خانوادگی و ترویج مادی‌گرایی از عمده‌ترین پیامدهای برنامه‌های شبکه‌های اجتماعی است؛ بنابراین فضای مجازی با تضعیف نقش‌های سازگاری فرهنگی و خانوادگی بر هویت دینی افراد تأثیرگذار است (بذرافشان و رفیعی، ۱۳۹۲).

در این رابطه محققان به این نتیجه دست یافتند که بین اعتیاد اینترنتی و رضایت زناشویی، حل تعارضات، فعالیت‌های اوقات فراغت، روابط جنسی و گرایش مذهبی ارتباط منفی وجود دارد و عامل پیش‌بینی کننده طلاق عاطفی در بین زوجین خواهد بود (همایی مجاز، ذوقی پایدار و ابراهیمی، ۲۰۱۵) و بین گرایش به شبکه‌های اجتماعی مجازی با ظهور طلاق عاطفی، ناسازگاری هویتی، اباحه‌گری عملی، نارضایتی از زندگی زناشویی و ظهور خانواده‌های کم‌جمعیت و بدون فرزند رابطه معناداری وجود دارد (شکرپیگی، ۱۳۹۶).

بنابراین با توجه به گستردگی فضای مجازی، می‌توان پیش‌بینی کرد که به تدریج روابط در فضای مجازی جایگزین روابط واقعی انسان‌ها در زندگی روزمره شود، از آنجاکه زندگی مردان و زنان متأهل به‌عنوان یک زوج بر اساس همان روابط و ارتباطات میان فردی بنا می‌شود و آسیب‌های فضای مجازی رابطه این افراد را با تهدید و چالش‌های جدی مواجه کرده است و پژوهش‌های انجام‌شده نیز همه ابعاد و زوایای این آسیب‌ها و مشکلات روان‌شناختی - فرهنگی و اجتماعی زوجین را مورد مطالعه قرار نداده است. استان اصفهان سومین استان کشور بعد از استان مازندران و تهران است و بیشترین ضریب نفوذ اینترنت را دارد (انصاری، کیان پور و عطایی، ۱۳۹۵). شهر اصفهان یکی از بزرگ‌ترین کلان‌شهرهای ایران است و مانند دیگر مناطق کشور، اینترنت و فضای مجازی در آن نفوذ یافته است. از آنجاکه اصفهان یکی از شهرهای مذهبی و فرهنگی و سنتی ایران بوده و به

تعبیری پایتخت فرهنگ و تمدن اسلامی نامیده می‌شود، این اتفاق باعث ایجاد گسست در تداوم تربیت سنتی و خانوادگی جامعه شده است و در آینده می‌تواند چالش‌های هویتی و فرهنگی زیادی را به وجود آورده، به‌عنوان ابزاری برای تخریب و نفوذ فرهنگی در دست نظام سلطه قرار گیرند و فرهنگ‌های بومی و سنتی همچون اصفهان را با تحت تأثیر قرار دادن نظام خانواده، در معرض نابودی قرار دهند. لذا امروزه این پدیده، از مشکلات جدید خانواده‌ها در عصر فناوری اطلاعات و ارتباطات است که بررسی آن از اهمیت بسزایی برخوردار است. اگرچه مطالعات نسبتاً محدودی در زمینه آثار استفاده از فضای مجازی به شکل کمی بر روابط بین زوجین انجام گرفته است، اما پژوهشی در زمینه مشکلات روان‌شناختی - فرهنگی و اجتماعی زوجین انجام پذیرفته است. لذا خلأ پژوهشی در این زمینه بیش‌ازپیش نمایان می‌شود؛ بنابراین هدف این پژوهش بررسی کیفی مشکلات روان‌شناختی - فرهنگی و اجتماعی تأثیر شبکه‌های مجازی و اینترنت بر روی روابط زناشویی زوجین شهر اصفهان است و به دنبال پاسخ‌گویی به این سؤال است که شبکه‌های مجازی و اینترنت چه مشکلات روان‌شناختی - فرهنگی و اجتماعی را بر روی روابط زناشویی زوجین ایجاد می‌کند؟

روش

پژوهش حاضر به روش کیفی و با رویکرد پدیدارشناسی انجام شد. با توجه به اینکه روش تحقیق کیفی درک عمیق‌تر و غنی‌تر از رفتارهای اجتماعی را فراهم می‌کند، موضوعاتی که به آسانی قابل اندازه‌گیری نیستند را می‌توان به‌طور کیفی مطالعه کرد. در این تحقیق برای درک عمیق و واقعی مشکلات روان‌شناختی، فرهنگی و اجتماعی مشارکت‌کنندگان از روش کیفی پدیدارشناسی مبتنی بر روش کلایزی استفاده شد.

جامعه آماری مورد مطالعه زوجین مراجعه‌کننده به مراکز مشاوره در شهر اصفهان بود؛ که از فضای مجازی (تلفن همراه، اینترنت و شبکه‌های مجازی) استفاده می‌کردند. نمونه هدف پژوهش را زوجین دارای مشکل در روابط زناشویی مراجعه‌کننده به مرکز مشاوره شهر اصفهان در سال ۱۳۹۹ که حداقل ۲ سال از ازدواج آن‌ها گذشته و بیش از ۵

ساعت در شبانه روز از اینترنت و فضای مجازی استفاده می‌نمودند و بر اساس مصاحبه اولیه و خود گزارشی زوجین به دلیل وابستگی به اینترنت و شبکه‌های اجتماعی مجازی در روابط زناشویی دچار مشکل شده بودند، تشکیل داد. نمونه‌ها به صورت داوطلبانه و هدفمند انتخاب شدند. هم‌زمان از شیوه نمونه‌گیری گلوله برفی نیز استفاده شد به این صورت که از چند نفر از زوجین درخواست شد افرادی را که دارای شرایط مشابهی هستند و پدیده موردنظر را کاملاً تجربه کرده بودند، برای شرکت در پژوهش و مصاحبه معرفی کنند. در تحقیق کیفی برای اندازه نمونه نمی‌توان از فرمول خاصی استفاده کرد و مهم‌ترین عامل در تعیین اندازه به اشباع رسیدن نمونه است. لذا بر اساس معیار اشباع نظری با ۱۴ مشارکت‌کننده از زوجین به شکل فردی، مصاحبه انجام شد و نمونه به اشباع رسید اما برای اطمینان بیشتر دو مصاحبه دیگر نیز گرفته شد که با تجزیه و تحلیل آن‌ها کد مفهومی جدیدی یافت نشد.

معیار ورود به مطالعه عبارت بودند از: تمایل برای شرکت در مصاحبه، سکونت در شهر اصفهان، استفاده بیش از ۵ ساعت از اینترنت و شبکه‌های اجتماعی، داشتن زندگی مشترک با همسر، داشتن مشکل در روابط زناشویی بر اساس مصاحبه اولیه و خودگزارشی مشارکت‌کنندگان، عدم ابتلا به اختلالات شدید روان‌شناختی بر اساس مصاحبه که باعث اختلال در انجام مصاحبه و دریافت اطلاعات شود. به منظور انجام نمونه‌گیری تا رسیدن به مرحله اشباع، پس از انتخاب اولین نمونه و انجام مصاحبه، متن مصاحبه پیاده‌سازی و با استخراج مفاهیم و مقولات و تحلیل اولیه، تغییراتی در راهنمای مصاحبه ایجاد شد. سپس دومین نمونه نیز انتخاب شد و پس از کدگذاری و تحلیل دومین مصاحبه، نمونه بعدی انتخاب شد؛ به همین ترتیب مانند روند طی شده برای نمونه اول و دوم، با ۱۴ مشارکت‌کننده دیگر مصاحبه شد پس از تجزیه و تحلیل اطلاعات ۱۴ مصاحبه، به نظر رسید که با افزایش اطلاعات، مقولات جدیدی حاصل نمی‌شود و اشباع نظری حاصل شد. مصاحبه‌ها بین ۳۰ تا ۹۰ دقیقه به طول انجامید. میانگین زمانی مصاحبه‌ها نیز حدود ۶۰ دقیقه بود. علاوه بر این ثبت مشاهدات در اولین زمان به‌عنوان تکنیکی مکمل به کار گرفته شد.

برای اجرای ملاحظات اخلاقی در ابتدا رضایت‌نامه آگاهانه کتبی در شروع هر مصاحبه از شرکت‌کنندگان اخذ گردید و برای آنان اهداف تحقیق، رویه‌های تحقیق، فواید و خطرات احتمالی تحقیق، طول مدت مصاحبه و پژوهش ماهیت داوطلبانه بودن شرکت در تحقیق، حق انصراف از مصاحبه در هر زمان و نحوه گزارش نتایج پژوهش بیان شد. به خاطر رعایت حال مصاحبه‌شوندگان، زمان و مکان مصاحبه با هماهنگی آن‌ها تعیین شد. همچنین به آن‌ها اطمینان داده شد اطلاعات محرمانه خواهد بود و نتایج پژوهش بدون ذکر نام و با اختصاص کد منتشر خواهد شد. لذا گفتگوها با رضایت داوطلبان به‌طور کامل ضبط و در مرحله بعد پیاده‌سازی و تجزیه و تحلیل شد. جهت اعتبار و پایایی خوشه‌ها و مضامین از زاویه‌بندی چندگانه (سه سویه سازی) استفاده شد. بدین ترتیب که در کنار استفاده از تجربیات و مطالعات محقق در زمینه کار بر روی اثرات پدیده شبکه‌های مجازی، با مراجعه مجدد به هر یک از شرکت‌کنندگان و انجام یک مصاحبه انفرادی، نظر شرکت‌کنندگان در مورد یافته‌ها بررسی شد و نسبت به اعتبارسنجی نهایی یافته‌ها اقدام شد. همچنین با نظرخواهی از ۵ نفر از متخصصان خانواده و روان‌شناس عضو هیات علمی اعتبار و پایایی خوشه‌ها و مضامین بررسی شد.

ابزار پژوهش: در این پژوهش جهت جمع‌آوری داده‌ها از تکنیک مصاحبه نیمه ساختاریافته عمیق استفاده شد. مصاحبه پس از معارفه و ایجاد رابطه و اعتماد و رعایت ملاحظات اخلاقی با سؤالات کلی و با حساسیت کمتر شروع شد و به سمت سؤالات جزئی‌تر پیش رفت. برخی از سؤالات مصاحبه شامل چقدر از زندگی زناشویی رضایت دارید؟ احساسات را در رابطه با همسران توصیف کنید؟ نظرت راجع به استفاده از فضای مجازی و اینترنت چیست؟ استفاده از فضای مجازی چه تأثیری در روابط اجتماعی و روابط با همسر داشته است؟ استفاده از اینترنت چه پیامدهای فرهنگی در برداشته است؟ آیا فضای مجازی تأثیری بر سبک زندگی خانوادگی شما داشته است؟ استفاده از فضای مجازی و اینترنت چه مشکلات و آسیب‌هایی را در پی داشته است؟ بود. در این پژوهش

وضعیت ظاهری مصاحبه‌شوندگان از نظر جسمانی، حرکتی، مکث در کلام و پوشش مورد مشاهده قرار گرفت.

یافته‌ها

ویژگی‌های توصیفی مشارکت‌کنندگان

تمام مصاحبه‌شوندگان ابراز کردند که از فضای اجتماعی مجازی استفاده می‌کنند. مدت زندگی مشترک زنان و مردان مورد مطالعه، بین ۵ تا ۲۰ سال و میانگین مدت زندگی مشترکشان ۹/۲۸ سال است. از زندگی مشترک بیش از نیمی (۵۷٪) از زوجین ۸ تا ۲۰ سال گذشته است. تعداد و مشخصات جمعیت شناختی افراد معرفی شده و شرکت‌کننده در مصاحبه به تفکیک زوجین در جدول ۱ مشخص شده است.

جدول ۱. مشخصات جمعیت شناختی افراد معرفی شده و شرکت‌کننده در مصاحبه به تفکیک

زوجین

زوج	جنس	سن	تحصیلات	شغل	مدت ازدواج	تعداد فرزند
۱.	مرد	۳۷	لیسانس	فروشنده تجهیزات کشاورزی	۱۰	۱
	زن	۳۷	فوق لیسانس	دانشجو	۱۰	۱
۲.	مرد	۳۵	فوق لیسانس	تبلیغات	۵	۱
	زن	۳۳	فوق لیسانس	تبلیغات	۵	۱
۳.	مرد	۳۳	دیپلم	دکوراسیون	۴	۱
	زن	۲۳	لیسانس	بازاریابی	۴	۱
۴.	مرد	۳۴	فوق دیپلم	مدیر پخش دارو	۱۲	۲
	زن	۳۴	لیسانس	آژانس مسافرتی	۱۲	۲
۵.	مرد	۳۳	لیسانس	کارمند شهرداری	۶	۱
	زن	۳۶	لیسانس	معمار	۶	۱
۶.	مرد	۵۴	لیسانس	معلم	۲۰	۳
	زن	۴۴	لیسانس	معلم	۲۰	۳
۷.	مرد	۳۶	لیسانس	مهندس	۸	۱
	زن	۳۲	فوق دیپلم	مشاوره	۸	۱

سن زوجین مورد مطالعه بین ۲۳ تا ۵۴ سال و میانگین سنی آن‌ها ۳۵/۷۸ سال بود. همچنین سن مردان مورد مطالعه بین ۳۳ تا ۵۴ سال و میانگین سنی آن‌ها ۳۷/۴۲ سال و سن زنان مورد مطالعه بین ۲۳ تا ۴۴ سال و میانگین سنی آن‌ها ۳۴/۱۴ سال بود و فاصله سنی زنان با همسرانشان بین صفر تا ۱۰ سال و میانگین فاصله سنی زنان و مردان با همسرانشان ۴/۱۴ سال بود. تمام مردان شاغل، و ۱ نفر از زنان فاقد شغل بودند. از میان پاسخگویان ۱ نفر دیپلم ۲ نفر دارای تحصیلات کاردانی، ۸ نفر دارای تحصیلات کارشناسی و ۳ نفر دارای تحصیلات کارشناسی ارشد به شمار می‌آیند.

بر اساس تحلیل صورت گرفته با روش هفت مرحله کلایزی مشکلات روان‌شناختی - فرهنگی و اجتماعی استفاده آسیب‌زا از شبکه‌های اجتماعی مجازی در بین زوجین به دو طبقه مشکلات روان‌شناختی و فرهنگی - اجتماعی طبقه‌بندی می‌شود. طبقه مشکلات روان‌شناختی شامل دو مقوله مشکلات رفتاری و مشکلات عاطفی - شناختی و ۸ کد مفهومی و طبقه فرهنگی و اجتماعی شامل ۳ مقوله تغییر در سبک زندگی، انحطاط فرهنگی و تغییر ارزش‌های مذهبی ۸ کد مفهومی است. در جدول شماره ۲ خلاصه‌ای از کدهای استخراج شده، مفاهیم و مقوله‌های حاصل از تحلیل یافته‌ها آورده شده است.

جدول ۲. خلاصه‌ای از کدهای استخراج شده، مفاهیم و مقوله‌های حاصل از تحلیل یافته‌ها

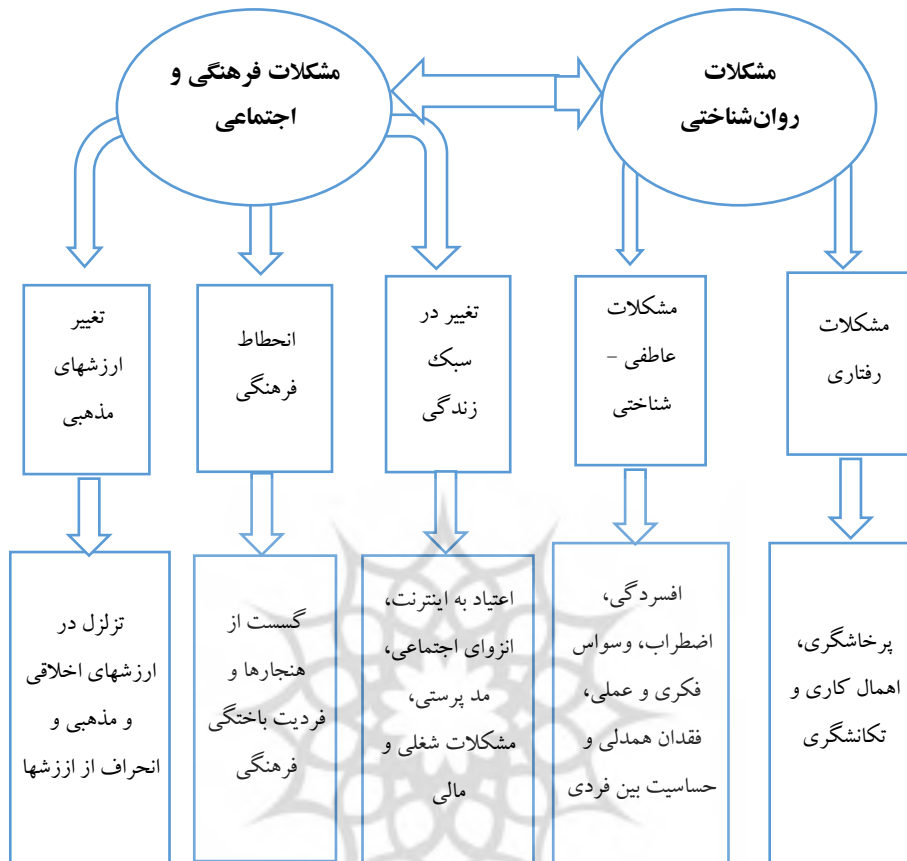
طبقه	مقوله‌ها	مفاهیم	خلاصه‌ای از کدهای استخراج شده
مشکلات روان‌شناختی	مشکلات رفتاری	پرخاشگری	سوء رفتار همسر، مشاجره لفظی (بددهنی و فحاشی)، برخورد های فیزیکی، منفی کاری
		اهمال کاری	به تعویق انداختن شروع کارها، ناتمام گذاردن وظایف، دیر رفتن سر قرارها، عدم برنامه‌ریزی، بی‌توجهی به امور منزل، مسئولیت‌گریزی
		تکانشگری	تصمیمات عجولانه، عدم دوراندیشی. ناتوانی در پیش‌بینی پیامدهای رفتار، احساسی عمل کردن، تهییج‌پذیری و عدم کنترل احساسات
	مشکلات عاطفی - شناختی	افسردگی	بی‌حوصلگی، احساس تنهایی، کاهش علائق، غمگینی، احساس گناه، کاهش خواب، کاهش انگیزه، اختلال در خواب
	اضطراب	نگرانی نسبت به آینده، گوش‌به‌زنگ بودن، تشویش داشتن،	

طبقه	مقوله‌ها	مفاهیم	خلاصه‌ای از کدهای استخراج شده
			بی‌قراری، آشفتگی، تحریک‌پذیری
		وسواس فکری - عملی	افکار مزاحم، اشتغال ذهنی مداوم، چک کردن، بدبینی و سوءظن، شک و تردید نسبت به همسر، وسواس جنسی مشکلات در تمرکز و توجه، مشکل در تصمیم‌گیری و قضاوت، نشخوار فکری
		فقدان همدلی	عدم توجه به نیازهای همسر، کاهش ابراز علاقه، عدم درک احساس متقابل، درک نکردن و گوش ندادن همسر، سردی در روابط با همسر، بی‌تفاوتی نسبت به همسر، نادیده گرفتن همسر، دوری‌گزینی و انزوا از یکدیگر
		حساسیت بین فردی	زودرنجی نسبت به همسر، نیاز شدید به تأیید همسر، نگرانی نسبت به طرد، و عزت‌نفس پایین در رابطه
مشکلات فرهنگی و اجتماعی	تغییر در سبک زندگی	اعتیاد به اینترنت	استفاده افراطی از فضای مجازی، افزایش میزان استفاده از فضای مجازی، احساس بی‌قراری در نبود یا قطع اینترنت، متوجه نشدن گذشت زمان، عدم خودکنترلی در استفاده از اینترنت، کاهش فعالیت‌های اجتماعی، عدم توانایی برای کم کردن یا کنار گذاشتن فضای مجازی
		انزوای اجتماعی	ماندن در خانه برای مدت طولانی، کاهش ارتباط با خانواده، آشنایان و دوستان، عدم مشارکت در فعالیت‌های جامعه، عدم انسجام اجتماعی، عدم رابطه جهت جذب حمایت و منابع اجتماعی، از دست دادن حمایت‌های اجتماعی، دوری از خانواده و آشنایان، کاهش حضور در جمع
		مدپرستی	الگوگیری از سلبریتی‌ها، جلوه‌گری و تقلید در ظاهر و پوشش، مدگرایی در رفتار و گفتار، تمایل به مصرف‌گرایی
		مشکلات مالی و شغلی	کاهش تعهد سازمانی، کاهش وجدان کاری، افزایش غیبت در سر کار، احساس خستگی و بی‌حوصلگی در کار، تعجیل برای اتمام کار، کاهش درآمد، افزایش تعارض با همکاران، کاهش انگیزه شغلی، کم‌کاری و عدم رضایت کارفرما، افزایش تعارض با ارباب‌رجوع
	انحطاط فرهنگی	گسست از هنجارها	تهاجم فرهنگی، کم‌رنگ شدن هنجارهای اجتماعی، شکستن هنجارها در روابط بین فردی، کم‌رنگی ارزش‌ها و هنجارهای خانوادگی، کم‌رنگ شدن سنت‌ها،

طبقه	مقوله‌ها	مفاهیم	خلاصه‌ای از کدهای استخراج‌شده
		فردیت باختگی فرهنگی	از دست دادن هویت فرهنگی، گسیختگی فرهنگی، تعارضات فرهنگی، احساس کهنتری فرهنگی
	تغییر ارزش‌های مذهبی	تزلزل در ارزش‌های اخلاقی و مذهبی	به خطر افتادن حریم خصوصی افراد، عادی‌سازی روابط فرازناشویی، عادی‌سازی طلاق، ترویج ردایل اخلاقی مانند دروغ‌گویی، بی‌وفایی، فریب‌کاری، ایجاد شبهه‌های مذهبی، تحریف در اعتقادات
		انحراف از ارزش‌ها	ترویج مادی‌گرایی، گسست از معنویت، انحراف از ارزش‌های دینی، پوچ‌گرایی

با توجه به نتایج جدول ۲؛ مقوله مشکلات رفتاری شامل مفاهیم پرخاشگری، اهمال‌کاری و تکانشگری، مشکلات عاطفی - شناختی شامل مفاهیم افسردگی، اضطراب، وسواس فکری و عملی، فقدان همدلی و حساسیت بین فردی، مقوله تغییر در سبک زندگی شامل مفاهیم اعتیاد به اینترنت، انزوای اجتماعی، مدیریت، مشکلات شغلی و مالی، انحطاط فرهنگی شامل مفاهیم گسست از هنجارها و فردیت باختگی فرهنگی و مقوله تغییر ارزش‌های مذهبی شامل مفاهیم تزلزل در ارزش‌های اخلاقی و مذهبی و انحراف از ارزش‌ها است (نمودار ۱). این کدهای مفهومی از خلال ۱۷۹۳ عبارت مهم در طی مصاحبه زوجین استخراج و کدگذاری شده است.

نمودار ۱. طبقات، مقوله‌ها و مفاهیم مرتبط با تأثیرات مخرب شبکه‌های مجازی در زوجین

بحث و نتیجه‌گیری پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

این پژوهش با هدف کاوشی در مشکلات روان‌شناختی - فرهنگی و اجتماعی زوجین فعال در شبکه‌های مجازی در شهر اصفهان انجام شد. مهم‌ترین مقولات برآمده از آسیب‌های فضای مجازی در روابط زوجین مشکلات عاطفی شناختی، مشکلات رفتاری، تغییر سبک زندگی، انحطاط فرهنگی و تغییر در ارزش‌های مذهبی بود. یافته‌های این پژوهش با یافته‌های خسروی و علیزاده صحرایی، ۱۳۹۰؛ سواری، ۱۳۹۲؛ پاک خصال و همکاران، ۱۳۹۸؛ روبرتز و دیوید، ۲۰۱۶؛ فاکس و همکاران، ۲۰۱۴؛ دروین و همکاران، ۲۰۱۴؛ ریدگوی، و کلایتون، ۲۰۱۶؛ کراونز و همکاران، ۲۰۱۳؛ کمالجو و همکاران، ۱۳۹۵؛

کلایتون و همکاران، ۲۰۱۳؛ ولنزوتلا و همکاران، ۲۰۱۴؛ نورتروپ و اسمیت، ۲۰۱۶ و حاج محمدی و حاج محمدی، ۱۳۹۷ همسو و هماهنگ است. مطالعات نشان داده است امروزه روابط زناشویی زوجین تحت تأثیر مدرنیته دچار تحول شده‌اند درحالی که در فرهنگ سنتی این عناصر تابعی از جنسیت، پایگاه اجتماعی... بودند. در واقع می‌توان گفت روابط زناشویی زوجین تحت تأثیر نوگرایی قرار دارد و تأثیر نوگرایی ممکن است بر هر نوع رابطه‌ای، مانند پیوندهای خویشاوندی، روابط شخصی و عناصری از این دست غیرقابل انکار است. در ذیل به تبیین مهم‌ترین یافته‌های پژوهش پرداخته می‌شود.

نتایج پژوهش نشان داد که استفاده بی‌رویه از فضای مجازی زمینه بروز مشکلات رفتاری و عاطفی شناختی در زوجین می‌گردد. این نتایج با یافته‌های کیم و همکاران (۲۰۱۴) علوی و همکاران (۱۳۸۹) مسیح و پاجکومار (۲۰۱۹) کوین و اسمیت (۲۰۱۰)، یانگ و همکاران (۲۰۱۹)؛ لای و همکاران (۲۰۱۵)، فنگ و همکاران (۲۰۱۹) هماهنگ است.

در تبیین این یافته می‌توان گفت اینترنت و دنیای مجازی (گذشته از تأثیرات مثبت یا منفی) با سهمی که از زندگی روزمره کاربران را در اختیار گرفته است و با درهایی که به روی افراد در زمینه‌های مختلف و غیرقابل دسترس گذشته گشوده است، تغییرات زیادی را در فضای ذهنی و تجارب عینی افراد ایجاد کرده، که در بسیاری از موارد این تغییرات با آنچه در گذشته به‌عنوان معیارهای سلامت خانواده و سازگاری زناشویی مورد قبول واقع شده بود، تفاوت دارد و یا آن‌ها را دگرگون ساخته است. لذا به نظر می‌رسد که در چنین شرایطی افرادی که بیش از دیگران از اینترنت استفاده می‌کنند ممکن است روابط اجتماعی با کیفیت پایین‌تری را جایگزین روابط محکم‌تری کنند که در زندگی واقعی داشته‌اند که نتیجه این کار احساس تنهایی و افسردگی بیشتر است. در این زمینه اینترنت جایگزینی برای زندگی بدون نشاط افراد فراهم می‌سازد. ممکن است احساس تنهایی و انزوا موجب شود تا افراد زمان بیشتری را برای استفاده از اینترنت صرف کنند و یا افرادی که از اینترنت زیاد استفاده می‌کنند، روابط اجتماعی آن‌ها کاهش می‌یابد و این مسئله خود

احساس تنهایی و انزوا را در آنها افزایش می‌دهد. هنگامی که توقعات محقق نشود، نارضایتی و احساس تنهایی و ناکامی به‌طور مستقیم به همسر منتقل می‌شود و سبب تحلیل رفتن رضایت زناشویی، کاهش تدریجی دلبستگی عاطفی، بی‌علاقگی و بی‌تفاوتی آنها به یکدیگر و جایگزینی عواطف منفی به‌جای عواطف مثبت می‌شود و زمینه بروز اختلالات روان‌شناختی در زوجین مهیا می‌گردد.

همچنین در توجیه این یافته می‌توان گفت که رضایت زناشویی انطباق بین وضعیت موجود با وضعیت مورد انتظار در بین زوجین است. با ورود زوجین به فضای مجازی، از یک سو با دنیای متفاوت و متنوعی روبرو می‌شوند و از میزان زمانی که آنها در کنار هم به سر می‌برند کاسته می‌شود و مجال پویایی عاطفی با همسر ازدست‌رفته، فرصت درگیر شدن در فعالیت‌های مشترک در دنیای واقعی را از آنها می‌گیرد و از سوی دیگر، نحوه حضور و نوع فعالیت هر یک از آنها در فضای مجازی می‌تواند تبعات مختلفی به دنبال داشته باشد که ممکن است با وضعیت مورد انتظار آنها تفاوت زیادی داشته باشد. لذا، میزان حضور و فعالیت در فضای مجازی می‌تواند میزان رضایت زوجین را تحت تأثیر قرار دهد و باعث بروز مشکلات در زمینه‌های رفتاری و عاطفی - شناختی در زوجین نظیر افسردگی، اضطراب، بدگمانی، حساسیت بین فردی، وسواس فکری و در نهایت جدایی و طلاق عاطفی زوجین از همدیگر شود. بروز چنین آشفتگی‌های در فضای خانواده زمینه را برای بروز مشکلات رفتاری چون پرخاشگری، رفتارهای تکانشگرانه، و مشاجرات خانوادگی مساعد می‌سازد.

در این مورد خانم ۴۴ ساله‌ای می‌گوید:

"من و همسر من وابستگی زیادی به اینترنت و فضای مجازی داشتیم اولش این‌طور نبود اما کم‌کم ما از هم دور شدیم به‌جای اینکه با هم باشیم توی اون فضا دنبال پر کردن وقت خودمون بودیم. حتی روی هم حساس شدیم و به هم شک داشتیم این باعث شروع دعواها و مشاجرات شدید بین ما می‌شد و من بیشتر احساس غمگینی و تنهایی می‌کردم"

آقای ۵۴ ساله‌ای در این رابطه می‌گوید:

"قبلاً با هم می‌نشستیم صحبت می‌کردیم یا با هم بیرون می‌رفتیم اما الآن حرفی برای گفتن انگار نداریم احساس غمگینی می‌کنم برای این‌که حال‌م عوض بشه بیشتر تو شبکه‌ها و قتم رو می‌گذروم حداقل اونجا احساس تنهایی کمتر می‌کنم و می‌تونم با دوستانم وقت بگذروم"

از دیگر یافته‌های این پژوهش آسیب‌های اجتماعی و فرهنگی استفاده از فضای مجازی و اینترنت تأثیر آن بر روی سبک زندگی افراد است. این یافته هماهنگ با یافته‌های دیویس و اندلار (۲۰۰۱)، پاک خصال و همکاران (۱۳۹۸) و عبدالرحمانی و همکاران (۱۳۹۷) است. در تبیین این یافته می‌توان گفت ابراز مهر و محبت و اظهار عشق و علاقه به طرف مقابل، یکی از پیش شرط‌های برقراری و تداوم روابط گرم و صمیمانه بین زوجین می‌باشد. با ورود بیش از حد افراد به دنیای مجازی و بروز اعتیاد به اینترنت، از میزان وقت و زمانی که ممکن بود به ابراز محبت و عشق و علاقه بین طرفین اختصاص داده شود، کاسته خواهد شد و سبک زندگی افراد به‌ویژه زوجین را تحت تأثیر این شبکه‌ها قرار داده، موجب تغییر نامطلوب در سبک زندگی ایرانی اسلامی می‌گردد و این به‌نوبه خود باعث شکاف عاطفی در بین زوجین خواهد شد به‌طوری‌که وابستگی شدید به این فضا، اباحی‌گری عملی در رفتارهای زوجین را به همراه دارد

درواقع با توجه به رشد روزافزون شبکه‌های اجتماعی مجازی و استفاده کاربران از این فناوری، شاهد ورود عناصر فرهنگی و اجتماعی جدیدی در میان خانواده‌ها و حریم خصوصی آن‌ها هستیم. به‌طوری‌که این وضعیت باعث پیدایش تغییر و تحولاتی در باورها، نگرش‌ها، سلیقه‌ها و سبک زندگی افراد جامعه از جمله روابط میان همسران شده است. برگر^۱ در تعریف سبک زندگی بیشتر به موضوع مد توجه کرده و می‌گوید سبک زندگی، فراگردی است که از سلیقه فرد در زمینه آرایش مو و لباس تا سرگرمی و تفریح و ادبیات و موضوعات مربوط دیگر را شامل می‌شود. تغییر جنبه‌های فرهنگی سبک زندگی می‌تواند

1. Berger, A.A.

تحت تأثیر حضور در شبکه‌های مجازی رخ دهد. تغییر تصور از بدن و میزان رضایت از وضعیت بدنی، تغییرات سبک زندگی در زمینه‌هایی چون اوقات فراغت، توجه افراطی به ظاهر بدن، تغییر نحوه پوشش، شیوه گفتگو و سبک بیان، کاهش فعالیت روزانه، ترویج فرهنگ غیرحساس به روابط قبل از ازدواج، به چالش کشیدن روابط همسری و ارزش‌های خانوادگی، تغییر مصرف فرهنگی و هنری، نقض حریم خصوصی افراد، تقویت میزان ارتباط با جنس مخالف، گرایش به سبک زندگی پسامدرن با مشخصاتی نظیر مد و سلیقه التقاطی، مصرف و مصرف‌زدگی و اهمیت یافتن لذت و سرگرمی، بروز مشکلات مالی و شغلی، تغییر در خواسته‌ها و نیازها و در نهایت تغییر افکار و رفتار افراد، تنها برخی از آثار مخرب اینترنت و فضای مجازی بر ابعاد سبک زندگی به شمار می‌رود.

در این زمینه مرد ۳۳ ساله‌ای می‌گوید:

"از وقتی این اینترنت و فضای مجازی اومده تو زندگی ما مدام خانم‌ها دنبال مد و آرایش و تغییر در ظواهر زندگی‌اند این زندگی‌ها رو خیلی سخت کرده خیلی وقت‌ها سر این جور مسائل ما با هم اختلاف نظر پیدا می‌کنیم و حرف هم رو درک نمی‌کنیم خانمم میگه تو به روز نیستی"

همچنین نتایج این پژوهش نشان داد که استفاده مفرط از فضای مجازی می‌تواند باعث بروز مشکلات فرهنگی در کاربران شبکه‌های مجازی گردد. این یافته هماهنگ با یافته‌های منادی (۱۳۸۵)، همایی مجاز و همکاران (۲۰۱۵) و بذرافشان و رفیعی (۱۳۹۲). است. در تبیین این یافته‌ها می‌توان گفت که اینترنت، تداوم دستاوردهای بشری در عرصه تکنولوژی می‌باشد. یکی از نگرانی‌هایی که همواره درباره تکنولوژی‌های نوین وجود دارد، نحوه تعامل و چگونگی استفاده از آن است: مفهومی که اغلب از آن به‌عنوان فرهنگ استفاده از تکنولوژی یاد می‌شود. از آنجا که اینترنت نوعی تکنولوژی وارداتی محسوب می‌شود از یک‌سو، برای جامعه ایرانی تازه و بیگانه است لذا بسیاری از آسیب‌هایی که به زندگی زناشویی وارد می‌کند از ناآشنایی و استفاده نادرست از آن حاصل می‌شود. از سوی دیگر، اینترنت فناوری است که تولید محتوا و سیاست‌های آن از سوی کشورهای طراح و

پردازنده آن هدایت می‌شود. لذا طبیعی است که این کشورها از طریق آن درصدد تبلیغ و القای فرهنگ خود و نفی دیگر فرهنگ‌ها باشند. جوامعی که از جوانب مختلف فرهنگی، دینی، اقتصادی، اجتماعی و از جمله نهاد خانواده با جامعه اسلامی و ایرانی تفاوت‌های فاحشی دارند. لذا چنین تفاوت‌هایی می‌توانند آسیب‌های زیادی را در زمینه زندگی خانوادگی و سازگاری زناشویی وارد آورند و زمینه را برای تهاجم فرهنگی، گسست از هنجارها، تزلزل در ارزش‌های فرهنگی و خانوادگی، انحراف از ارزش‌ها، از دست دادن هویت ملی - مذهبی و بروز فردیت باختگی فراهم سازند؛ و بدین ترتیب استحکام بنیان خانواده را تحت تأثیر قرار دهند.

خانم ۳۴ ساله‌ای می‌گوید:

"شوهرم از موقعی که وارد این شبکه‌های مجازی شده نسبت به مسائل مذهبی کلاً بی‌اعتقاد شده دیگه هیچی رو قبول نداره حتی این مسئله توی رفتار و اخلاق و رابطه زناشویی هم اثر گذاشته"

انجام هر پژوهشی قاعداً با محدودیت‌هایی در اجرای آن پژوهش مواجه است از آنجاکه پژوهش حاضر با روش کیفی پدیدارشناسی مبتنی بر روش کلایزی و با روش نمونه‌گیری هدفمند انجام شده است نتایج این پژوهش به سایر افراد جامعه تعمیم پذیر نیست. همچنین حساسیت زیاد موضوع (مشکلات عاطفی و رفتاری و مسائل و تابوهای فرهنگی - مذهبی) و نگرانی مراجعه‌کنندگان از افشای هویت و اطلاعات شخصی از محدودیت‌های دیگر پژوهش است. نتایج پژوهش نشان از تأثیرات مخرب استفاده بیش‌ازاندازه و نادرست شبکه‌های مجازی در زمینه روان‌شناختی - فرهنگی و اجتماعی و روابط زناشویی زوجین مورد مطالعه داشت. لذا برگزاری دوره‌های آموزشی در چارچوب‌های مختلف مانند کارگاه، سمینار، تقویت نقش کارشناسان در آگاهی بخشی به خانواده‌ها، می‌تواند در کاربرد مناسب و به‌جا از شبکه‌های اجتماعی مجازی و اینترنت به‌نحوی که حفظ کیان خانواده و روابط زوجین در اولویت هر فرد باشد، می‌تواند سازنده و تأثیرگذار باشد.

همچنین با توجه به نتایج پژوهش و این نکته که یکی از اهداف روان‌شناسی پیشگیری از آسیب‌ها و ارتقای سلامت روان فرد و خانواده است، پیشنهاد می‌شود برای کاهش آثار مخرب فرهنگی و اجتماعی از جمله گسست از ارزش‌های اخلاقی و مذهبی و انحطاط فرهنگی، رسانه‌های جمعی نحوه صحیح استفاده از اینترنت و فضای مجازی را در آحاد جامعه فرهنگ‌سازی نمایند. در کارگاه‌های آموزشی پیش از ازدواج نیز ضمن آموزش مهارت‌های درست استفاده از شبکه‌های مجازی و اینترنت، ارتقای فرهنگ استفاده از فضای مجازی و شبکه‌های اجتماعی مورد توجه قرار گیرد؛ و بسترسازی فرهنگی مناسب در مدارس در زمینه چگونگی استفاده از شبکه‌های اجتماعی انجام پذیرد.

در پایان از زوجین محترمی که در این پژوهش ما را یاری نمودند سپاسگزاریم.

منابع

- انصاری، ابراهیم؛ کیان پور، مسعود و عطایی، پری (۱۳۹۵). تحلیل جامعه‌شناختی تأثیر استفاده از فضای مجازی بر فرهنگ شفاهی (مورد مطالعه: شهر اصفهان) جامعه‌شناسی کاربردی، ۲۹(۶۹)، ۱۸-۴۱.
- ایمان زاده، علی (۱۳۹۷). مطالعه پدیدارشناختی تجارب مادران از نقش شبکه‌های اجتماعی در کاهش حساسیت اخلاقی فرزندان (مطالعه موردی: والدین دانش آموزان دوره دوم متوسطه مدارس ناحیه ۴ شهر تبریز)، فصلنامه پژوهش‌های ارتباطی، سال ۲۵، شماره ۲(۹۶)، ۱۰۹-۱۳۴.
- بذر افشان، جواد و رفیعی کته تلخ، عیسی (۱۳۹۳) بررسی تأثیر فضای مجازی بر هویت دینی جوانان روستایی؛ مجله مطالعات روان‌شناسی تربیتی، سال ۱۰، ش ۱۷، ۱-۲۲.
- برگر، آرتور. آسا (۱۳۹۰). روش‌های تحلیل رسانه‌ها، مترجم: پرویز اجلالی، مرکز مطالعات و تحقیقات رسانه‌ها، چاپ چهارم.
- پاک خصال، اعظم؛ سیف‌اللهی، سیف‌اله و میرزائی، خلیل (۱۳۹۸). مطالعه کیفی روابط همسران و پیامدهای منفی استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی در شهر تهران، دو فصلنامه پژوهشی شهدای انتظامی اجتماعی زنان و خانواده (۱۷)، ۴۸-۶۱.
- حاج محمدی، فرشته و حاج محمدی، سمیرا (۱۳۹۶). تأثیرات اخلاقی استفاده از فضای مجازی بر پیوند زناشویی و روابط با فرزندان در خانواده، فصلنامه علمی و ترویجی در حوزه اخلاق، سال هفتم، ۲۸(۵۰)، ۲۰۹-۲۲۴.
- خانجانی، مهدی؛ قنبری، فرشته و نعیمی، ابراهیم (۱۳۹۸). بررسی ارتباط کارکرد خانواده، سبک دل‌بستگی و سبک‌های تربیتی والدین با اعتیاد به اینترنت در نوجوانان، فرهنگ مشاوره و روان‌درمانی، ۱۰(۱)، ۱۲۱-۱۴۲.
- خسروی، زهره و علیزاده صحرائی، ام‌هانی (۱۳۹۰). رابطه اعتیاد به اینترنت با عملکرد خانواده و سلامت روان در دانش آموزان، مجله مطالعات روان‌شناسی تربیتی، ۸(۱۴)، ۵۹-۸۲.
- رضائی، سمانه و پورجلی، ربابه (۱۳۹۷). بررسی رابطه میزان ساعات استفاده از شبکه‌های اجتماعی (مجازی) و میزان انسجام اجتماعی خانواده در بین خانواده‌های شهر نقده، مطالعات جامعه‌شناختی، سال دهم، ۳۷(۳)، ۲۱-۴۲.
- سواری، کریم (۱۳۹۲) بررسی رابطه سلامت روان و روابط خانوادگی با اعتیاد به تلفن همراه، پژوهش‌های روان‌شناسی اجتماعی، ۳(۱۰)، ۳-۱۱.

سلیمی، هادی؛ حاجی‌علیزاده، کبری؛ عامری‌سیاهویی، مجتبی و بهدوست، پریسا (۱۴۰۰). نقش میانجی استرس کرونا در رابطه بین اعتیاد به اینترنت با تعارضات و خشونت زناشویی و خانوادگی، *فرهنگ مشاوره و روان‌درمانی*، ۱۲(۴۵): ۹۵-۱۱۶.

شاملی، محمدحسن؛ معتمدی، عبدالله و برجعلی، احمد (۱۳۹۷). اثربخشی درمان شناختی مبتنی بر ذهن‌آگاهی بر اعتیاد به بازی‌های اینترنتی با میانجی‌گری متغیرهای خودکنترلی و هیجان خواهی در نوجوانان پسر، *فرهنگ مشاوره و روان‌درمانی*، ۹(۳۳): ۱۳۷-۱۶۱.

شکریگی، عالیه (۱۳۹۶). بررسی جامعه‌شناختی رابطه مصرف شبکه‌های مجازی و ظهور تحولات در روابط زناشویی زوجین منطقه ۱ شهر تهران بازایی از *مجله جامعه‌شناسی ایران*، هجدهم، شماره ۲، ۱۲۷-۱۴۱.

عبدالرحمانی، رضا؛ حسین پور، جعفر و بشیری، هادی (۱۳۹۷). بررسی نقش مصرف شبکه پیام‌رسان تلگرام در گرایش جوانان به جرائم اخلاقی، *دو فصلنامه پژوهش‌های انتظامی-اجتماعی زنان و خانواده*. ۱(۶): ۴۷-۶۶.

عسکریان، فاطمه؛ شاکری، محمدتقی؛ شاکری، وحید و جمالی، جمشید (۱۳۹۸). بررسی ارتباط اعتیاد به اینترنت با افسردگی، اضطراب و استرس در دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی مشهد، *مجله دانشکده پزشکی دانشگاه علوم پزشکی مشهد*، ۶۲(۶): ۱۸۶۶-۱۹۰۳.

عینی پور، جواد؛ بیات، مریم و پاشنگ سارا (۱۴۰۰). پیش‌بینی اعتیاد به اینترنت دانشجویان بر اساس سیستم‌های مغزی-رفتاری، *مجله دانشکده بهداشت و انستیتو تحقیقات بهداشتی*، ۱۹(۱): ۸۵-۹۸.

علوی، سلمان؛ مرآتی، محمدرضا؛ جنتی فرد، فرشته؛ اسلامی، مهدی و حقیقی، محمد (۱۳۸۹). بررسی ارتباط علائم روان‌پزشکی با اعتیاد به اینترنت در دانشجویان دانشگاه‌های شهر اصفهان، *مجله پزشکی بالینی ابن سینا (مجله علمی دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی همدان)*، ۱۷(۲): ۵۶، ۵۷-۶۵.

کریمی جوهری، رضا؛ ایمانی زراعتکار، سمیه و عباسی، نرگس (۱۳۹۹). اعتیاد به اینترنت در بین دانشجویان پیراپزشکی دانشگاه آزاد اسلامی، *مجله علمی پژوهان*، ۱۹(۱): ۳۷-۳۲.

کمالجو، علی؛ نریمانی، محمد؛ عطادخت، اکبر و ابوالقاسمی، عباس (۱۳۹۵). مدل یابی علی تأثیرات هوش معنوی و اخلاقی بر روابط فرازناشویی با واسطه‌های شبکه‌های مجازی و رضایت زناشویی، *پژوهش‌های روان‌شناسی اجتماعی*، ۶(۲۴): ۵۴-۶۶.

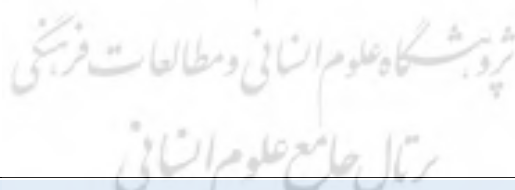
منادی، مرتضی (۱۳۸۵). *جامعه‌شناسی خانواده*، تهران: نشر دانژه.

نخشی پور، ابراهیم و ابراهیم پور، داود (۱۳۹۷). رابطه میزان حضور و فعالیت در فضای مجازی با میزان سازگاری زناشویی در بین مردان و زنان متأهل مراجعه‌کننده به مراکز مشاوره شهر ارومیه، زن و مطالعات خانواده، ۱۰(۳۹)، ۱۳۳-۱۵۳.

- Aljomaa, S. S., Qudah, M. F. A., Albursan, I. S., Bakhiet, S. F., & Abduljabbar, A. S. (2016). Smartphone addiction among university students in the light of some variables. *Computers in Human Behavior*, 61(3), 155-164.
- Boyd, D. M., & Ellison, N. B. (2007). Social network sites: definition, history, and scholarship. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 13(1), 210-230.
- Clayton RB, Nagurney A, Smith JR. (2013). Cheating, Breakup, and Divorce: Is Facebook Use to Blame? *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*;16(10):717-720. [PubMed] [Google Scholar].
- Cravens JD, Leckie KR, Whiting JB. Facebook Infidelity: When Poking Becomes Problematic. *Contemporary Family Therapy*. 2012;35(1):74-90. [Google Scholar].
- Davis, D., & Endlar, L. D. (2001). Internet gambling. *Computer Fraud & Security*, (2), 9-11.
- Deters. Grobe and Matthias R (2012). Does Posting Facebook Status Updates Inceas or Decrease Loneliness? An Online Social Networking Experiment. *Soc Psychol Personal Sci*. Sep 1; 4 (5), pp. 579-586. Retrieved from: doi: 10.1177/1948550612469233.
- Drouin, M., Miller, D. A., & Dibble, J. L. (2014). Ignore your partners' current Facebook friends; beware the ones they add! *Computers in Human Behavior*. 35, 483-488.
- Feng Y, Ma Y and Zhong Q (2019) The Relationship Between Adolescents' Stress and Internet Addiction: A Mediated-Moderation Model. *Front. Psychol*. 10:2248. doi: 10.3389/fpsyg.2019.02248
- Fox, J., Osborn, J. L., & Warber, K. M. (2014). Relational dialectics and social networking sites: The role of Facebook in romantic relationship escalation, maintenance, conflict, and dissolution. *Computers in Human Behavior*. 5(7), 527-534.
- Homaie Mojaz, Z., Zoghi Paydar, M. R., & Ebrahimi, M. E. (2015). The relationship between the internet addiction and the use of Facebook with marital satisfaction and emotional divorce among married university students. *Indian Journal of Fundamental and Applied Life Sciences*, 5(S3), 709-717.
- Han, M., Tan, X. Y., Lee, R., Lee, J. K., & Mahendran, R. (2021). Impact of Social Media on Health-Related Outcomes Among Older Adults in Singapore: Qualitative Study. *JMIR aging*, 4(1), e23826.

- Hu, Y. Y., Wang, P., Wang, X. Q., & Hu, T. Q. (2021). Relationship between psychological suzhi and internet addiction among chinese college students. *Journal of Systems and Information Technology*.
- Karaer, Y., and Akdemir, D. (2019). Parenting styles, perceived social support and emotion regulation in adolescents with Internet addiction. *Comp. Psychiatry* 92, 22–27. doi: 10.1016/j.comppsy.2019.03.003
- Kevin, P. B., & Smith, L. B. (2010). The Use of Alternative Social Networking Sites in Higher Educational Settings: A Case Study of the E-Learning Benefits of Ning in Education. *Journal of Interactive Online learning*, 9(2), 151-170.
- Kim, K., Ryu, E., Chon, M.Y., Yeun, E. J., Choi, S. Y., Seo, J.S., Nam, B. W. (2014). Internet addiction in Korean adolescents and its relation to depression and suicidal ideation: a questionnaire survey. *International Journal of nursing studies*, 43(2), pp. 185-192. Retrieved from: doi:10.1016/j.ijnurstu.2005.02.005.
- King SA. Internet addiction. Is the internet addictive, or are addicts using the internet. December 1996. Available at: <http://www.webpages.charter.net/stormking/iad.html> Access time: November 20, 2011.
- Lai, C. M., Mak, K. K., Watanabe, H., Jeong, J., Kim, D., Bahar, N., et al. (2015). The mediating role of Internet addiction in depression, social anxiety, and psychosocial well-being among adolescents in six Asian countries: a structural equation modelling approach. *Public Health* 129, 1224–1236. doi: 10.1016/j.puhe.2015.07.031
- Marks, Stephen R. (1989). Toward a system s theory of marital quality. *Journal of marriage and family*. 51, pp, 15-26. Retrieved from: DOI: 10.2307/352364.
- Masih J, Rajkumar R (2019) Internet Addiction Disorder and Mental Health in Adolescents. *J Depress Anxiety* S13: 002. doi:10.4172/2167-1044.S13-002
- McDaniel, Brandon.T. Drouin, M. Cravens, J.D. (2017). Do You Have Anything to Hide? Infidelity- Related Behaviors on Social Media Sites and Marital Satisfaction, *Computers in Human Behavior*. Volume 66, January, pp. 88-95. Retrieved from: <https://doi.org/10.1016/j.chb.2016.09.031>.
- Northrup J, Smith J. Effects of Facebook maintenance behaviors on partners' experience of love. *Contemporary Family Therapy: An International Journal*. 2016;38:245–253. [Google Scholar].
- Odacı, H., and Çikrikci, Ö (2017). Differences in problematic internet use based on depression, anxiety, and stress levels. *Addicta* 4, 41–61. doi: 10.15805/addicta.2017.4.1.0020
- Ridgway JL, Clayton RB. Instagram unfiltered: Exploring associations of body image satisfaction, Instagram #selfie posting, and negative romantic relationship outcomes. *Cyberpsychology*,

- Roberts, J. A., & David, M. E. (2016). My life has become a major distraction from my cell phone: Partner phubbing and relationship satisfaction among romantic partners. *Computers in Human Behavior*, 30(12), 134-141.
- Tang, C. S. K., & Koh, Y. Y. W. (2017). Online social networking addiction among college students in Singapore: Comorbidity with behavioral addiction and affective disorder. *Asian Journal of Psychiatry*, 25(9), 175-178.
- Throuvala, M. A., Griffiths, M. D., Rennoldson, M., & Kuss, D. J. (2021). Policy Recommendations for Preventing Problematic Internet Use in Schools: A Qualitative Study of Parental Perspectives. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(9), 4522.
- Valenzuela, S., Halpern, D., & Katz, J. E. (2014). Social network sites, marriage well-being and divorce: Survey and state-level evidence from the United States. *Computers in Human Behavior*, 36(14), 94-101.
- Verbeek, T., Bockting, C. L. H., Beijers, C., Meijer, J. L., van Pampus, M. G., and Burger, H. (2019). Low socioeconomic status increases effects of negative life events on antenatal anxiety and depression. *Women Birth* 32, e138–e143. doi: 10.1016/j.wombi.2018.05.005
- Yang S-Y, Fu S-H, Chen K-L, Hsieh P-L, Lin P-H (2019) Relationships between depression, health-related behaviors, and internet addiction in female junior college students. *PLoS ONE* 14(8): e0220784. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0220784>

استناد به این مقاله: محمدی، ابراهیم، خوش‌اخلاق، حسن، جلالی، الهه. (۱۴۰۱). بررسی کیفی مشکلات روان‌شناختی - فرهنگی و اجتماعی اعتیاد به شبکه‌های مجازی و اینترنت بر روی روابط زناشویی زوجین شهر اصفهان، فصلنامه فرهنگ مشاوره و روان‌درمانی، ۱۳(۵۰)، ۲۷۵-۳۰۳.

DOI: 10.22054/QCCPC.2021.60185.2677

Counseling Culture and Psychotherapy is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License...

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی